

Horia, Cloșca și Crișan de J. M. Stock

Galeria de tablouri Baron Brukenthal din Sibiiu

Galeria de pictură a muzeului Brukenthal din Sibiiu, care numără astăzi 1414 tablouri, a fost proprietatea încă dela început, afară de neînsemnate adausuri la inventarul în ființă, a întemeietorului, baronul Samuel de Brukenthal, mort în 1803. Despre nașterea și creșterea treptată a colecției nu se știe din nenorocire nimic mai de aproape, și mă văd silit să mă sprijin, în ce privește partea istorică a celor ce urmează, pe datele fostului conservator al Muzeului, profesorul Michael Csaki, scoase și ele adesea numai din presupuneri.

Nu începe îndoială că întâile îndemnuri de artă Brukenthal le-a avut în orașul de reședință Viena, în timpul șederii ani de zile la curtea împărătească. Aici a venit în legătură deadreptul cu artiști și cunoscători de artă și aici i s'a înfiripat și gustul, care deosebea în atât de mare măsură pe colecționarul sânguincios de mai târziu al celor mai felurite lucrări de artă. Pentru istoricul începuturilor galeriei e lămuritor de altminteri faptul că între tablouri se găesc foarte multe lucrări de pictori austriaci și sud-germanici din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, al căror nume e drept că pe vremea lor avea un bun răsunset, dar n'a putut să ție înaintea judecării esteticii retrospective. Tablourile acestea trebuie să și le fi însușit Brukenthal prin cumpărare deadreptul dela artiști.

Tablourile mai vechi e de crezut că au fost cumpărate din străinătate prin agenți călători, și în parte dela emigranții francezi, cari fușiseră după Revoluția cea mare din patrie, și trebuiau să-și încropească viața prin vânzarea bunurilor mișcătoare luate cu ei. Așa e micul tablou de Wouwerman, „Podișca de lemn”, care, după date din 1743, trebuie să fi aparținut contelui Mirabeau trăitor la Paris. E vădit că Brukenthal a primit și în dar că-

teva bucăți mai de preț din galeria împărătească din Viena dela înalta lui ocrotitoare, împărăteasa Maria Tereza. Csaki pune între aceste tablouri „Judecata lui Paris” de Hendrik van Balen și „Fumătorul” de Franz Mieris. Amândouă trec astăzi printre cele mai vrednice de văzut opere ale colecției.

È dela sine înțeles că, mai cu seamă la cumpărările în mare, prin agenți călători, s'au strecurat în galerie și destule lucruri de puțină valoare, care ușor pot să nască părerea în vizitatorul necunosător al împrejurărilor de înjghebare, că totul e adunat de ici și de colo, fără nicio unitate. Conducătorii muzeului s'au priceput însă în cursul anilor, să dea o anumită privire cuprinzătoare asupra împetrișăturii dintru început.

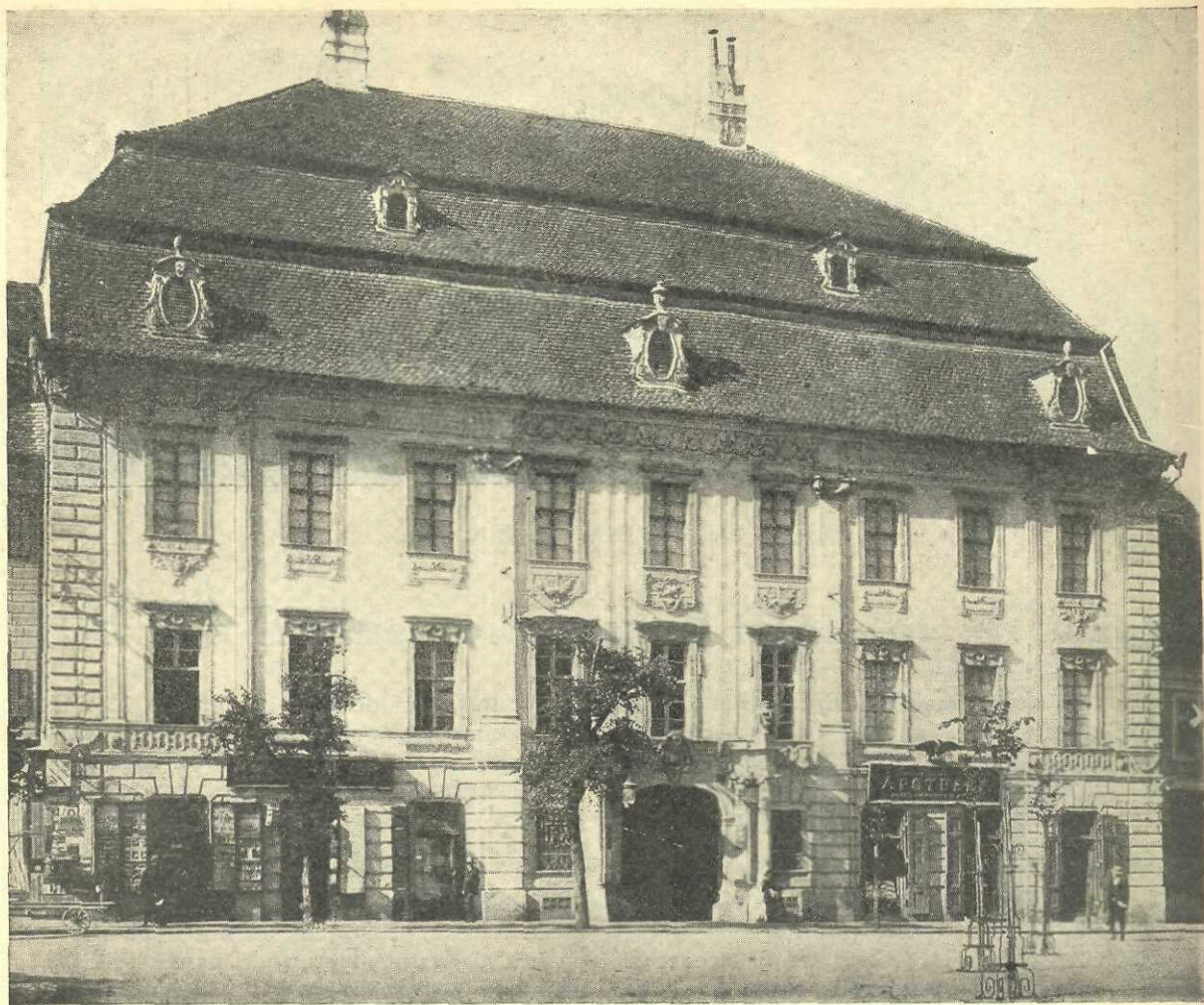
După toate semnele, întreaga colecție de tablouri a lui Brukenthal trebuie să se fi aflat întâiu la Viena, de unde pe la anul 1780 a fost mutată la Sibiiu în nou clăditul palat. Lămuriri mai amănunțite despre această schimbare de așezare din păcate lipsesc. La moartea lui Brukenthal, galeria cuprindea, după însemnările rămase, vreo 1320 de tablouri, dintre care însă o parte nu se găsea în palatul din Sibiiu ci în castelele și în conacul proprietarului.

În 1817 colecția a fost deschisă, ca muzeu, publicului.

Aproape o sută de ani dela moartea donatorului, tablourile au rămas într'o stare foarte neîngrijită. Din lipsă de specialiști nu se putea ajunge nici la o păstrare cumsecade nici la o catalogare științifică a operelor. Abia în 1882, directorul școlii de restaurări dela Belvedere din Viena, Schellein, a încercat o revizie și o restaurare. La revizie, era vorba atunci de o fixare a numelor maeștrilor. Mai

Muzeul Brukenthal

Foto Fischer

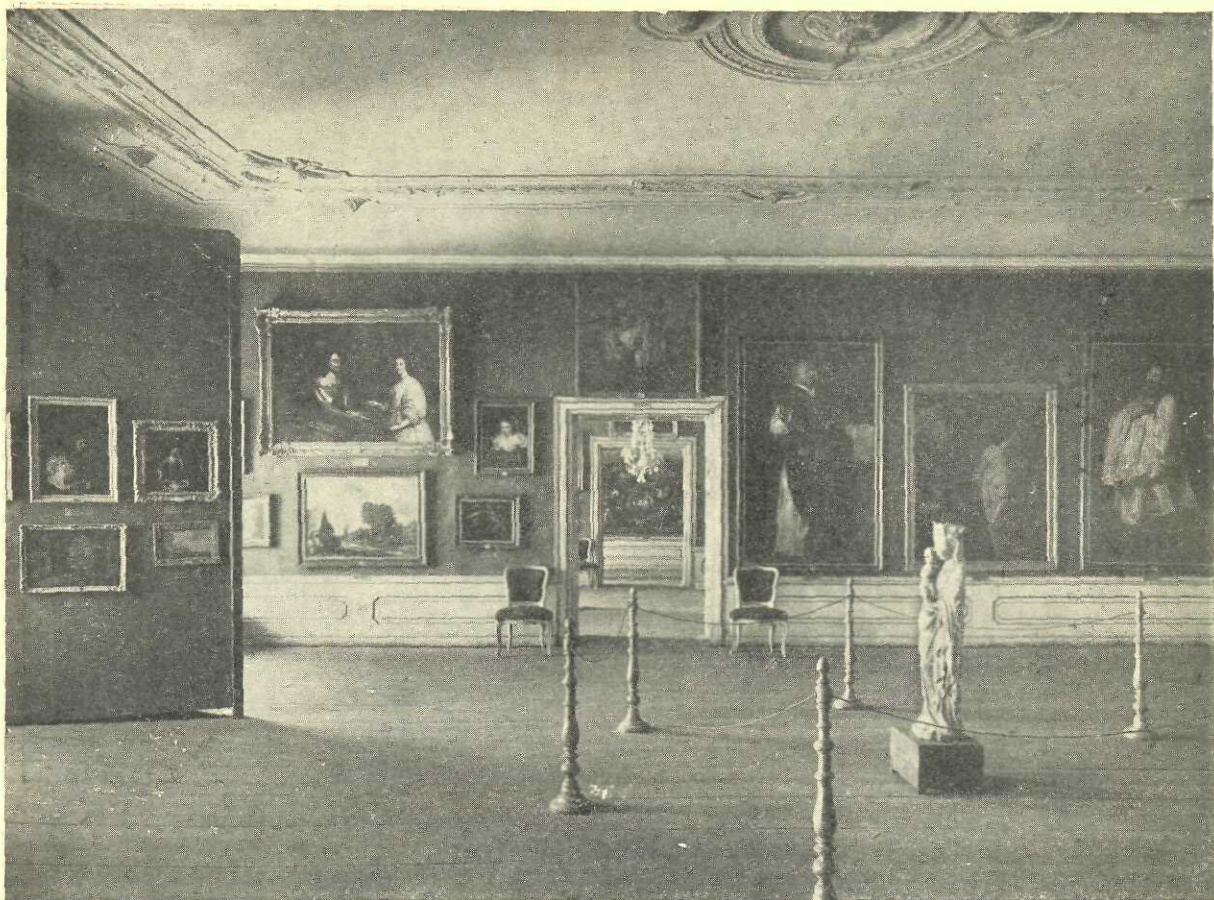
înainte, multe picturi erau zise originale de Rubens, Rembrandt și Dürer, cu toate că orice vizitator al muzeului cât de cât împrietenit cu istoria artelor, trebuia să descopere dela întâia privire greșala unor asemenea arătări, împrejurare care ispita firește pe străini la păreri necuvenit de rele despre valoarea pinacotecii. După Schellein au urmat, pe la 1890, cei doi experți de artă vienezi, dr. Th. v. Frimmel și Eduard Gerisch, conservator al Academiei vieneze de arte plastice, dintre cari întâiul a supus întregul inventar al colecției unei prelucrări temeinice din punctul de vedere al istoriei artei, pe când cel de-al doilea a restaurat până în amănunt tablourile.

Cea din urmă lucrare mai mare a fost săvârșită în 1925 sub conducerea profesorului Michael Csaki de istoricul de artă local, dr. Hans Wühr. Acesta a avut grija așezării cuprinzătoare a picturilor după valoare, origine și timp de execuție. Astăzi, în cele cinci săli dinspre fața principală a clădirii, sunt adăpostite aproape numai opere de mare valoare sau mai de valoare și anume, în cele trei săli

din mijloc Olandezi și Flamanzi, în aripa din dreapta maeștri vechi germani și în cea din stânga Romani, adică Italieni, Spanioli și Francezi. O sală specială în partea centrală a palatului, a fost păstrată pentru pictorii Sași ai Transilvaniei.

Trecem acum la descrierea pinacotecii însăși și începem cu Olandezii, cari și dau întregii colecții valoarea ei deosebită. Portretul bărbătesc pe care îl reproducem și aci, „Omul cu tichia albastră”, a fost atribuit numai în 1894, cu precizie, lui Jan van Eyck, de Frimmel. Până atunci, din pricina unei semnături false, vizibile și astăzi, era crezut o lucrare a lui Albrecht Dürer. Tabloul reprezintă un necunoscut cu legătură albastră de cap, care ține în mâna dreaptă un inel. Toată atitudinea aduce aminte într-o oarecare măsură de vestitul „Om cu garoafa” de același maestru din Muzeul Împăratul Friedrich dela Berlin, deși trebuie recunoscut că nu e ajunsă desăvârșirea acestui fără pereche portret. Oricum, pictura noastră îngăduie să se recunoască destul de limpede caracteristica artei lui Van Eyck.

O sală a pinacotecii

Foto Fischer

Întâiul între mulții mari Olandezi de atunci și născocitor al noii picturi în ulei nu se desvăluie aici, netăgăduit, drept cel mai de seamă portretist al vremii. Din fiecare trăsătură a strălucitei lucrări se rostăie iubirea proprie omului de miazănoapte, față de amănunt, de tainic, de ascuns și de adânc. Seriozitatea tăcută a acestui obraz, asprimea gotică a atitudinii, tot superficialul și limpede văzutul se fac manifestare în sine de valori nevăzute sufletești. Tabloul poate fi privit ca un model de școală de artă portretistică a Renașterii timpurii nordice.

Cam la o vârstă de om mai târziu, pe la sfârșitul secolului al XV-lea, au luat naștere cele două chipuri de fondatori de Hans Memling, „Omul care citește” și „Femeia care se roagă”. Deși aceste opere lasă și ele să li se vadă legătura cu goticul reprezentarea mult mai descătușată și libertatea relativă a înțelegerii lumii care-și fac loc în amândouă dau însă mult mai limpede la iveală spiritul Renașterii. Să se observe cățelul dindărătul femeii care se roagă sau cadrul de privesc care alcătuiește fundul celuilalt tablou, cu perspectiva lui destul de largă. Niciodată nu s’ar fi încumetat omul medieval să-și arunce o atât de cuprinzătoare privire în lume. Dar nici Renașterea italiană nu cunoaște propriu zis spațiul în acest înțeles, pentru că,

mai hotărât încă decât cea nordică, ea rămâne legată de reprezentarea antică a unui cosmos închis în sine și finit.

Lăsând deoparte cele trei tablouri amintite ale măștrilor mai vechi, aproape toți Olandezii mai de seamă ai pinacotecii intră în secolul al XVII-lea, adică în timpul de mărire atât a picturii olandeze cât și a celei flamande. Vremii de trecere dela al XVI-lea la al XVII-lea secol nu i se datoresc decât numai câteva lucrări ale lui Breughel, dintre care în întâiul rând trebuie amintită o copie foarte bună după „Uciderea copiilor din Betleem” (originalul lui Breughel bătrânul sau țăranul se găsește în muzeul de artă din Viena) de mâna lui Pieter Breughel (Breughel-ul Iadului).

Din păcate pinacoteca nu poate arăta niciun singur original și chiar nicio copie într’adevăr bună după măștrii reprezentativi ai epocii: Rubens și Rembrandt. Copia după „Stegarul orășenesc” din galeria Rothschild dela Paris abia dacă dă o părere apropiată de arta marelui Olandez și numeroasele originale de Rubens, cu care pinacoteca se credea în drept să se fălească altădată, s’au dovedit la cercetarea științifică a experților vienezi, toate fără excepție ca false. Din atelierul lui Rubens au ieșit însă fără îndoială două tablouri mari, care repre-

Baronul Samuel de Brukenthal

Foto Fischer

Jan van Eyck (1381-1440): Omul cu chaperon albastru

Foto Fischer

Hans Memling (1430-1494): Bărbat citind

Foto Fischer

Hans Memling (1430-1494): Femea care se roagă

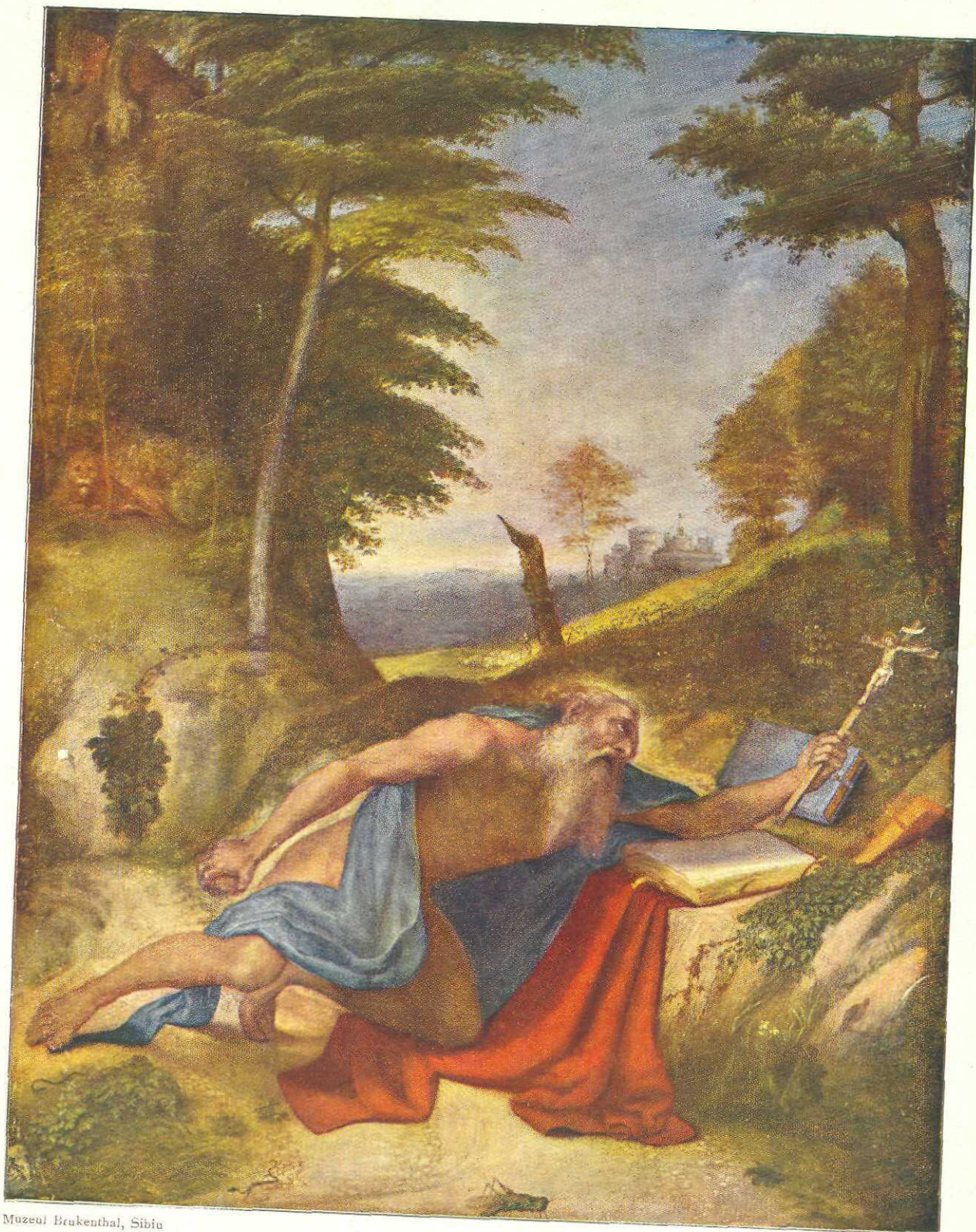

Mozeul Brukenthal, Sibiu

Ulei 129×175 cm

ROBERT WELLMANN: Impodobirea

Muzeul Brukenthal, Sibiu

Ulei 44 × 55 cm

LORENZO LOTTO: Sft. Hieronymus

zintă pe sfântul Ignat de Loyola și pe sfântul Francisc Xaver. Aceste două icoane de altar trebuie să se fi găsit la început într'o biserică iezuită din Bruxelles. J. F. M. Michel le amintește în 1771 ca o podoabă deosebită a acestei biserici. Ele se potrivesc întocmai și cu incizile în aramă făcute de Scheite a Bolswert pe la 1622 până la 1633. Cum au ajuns ele de-acolo în stăpânirea lui Brukenthal, astăzi nu se mai poate ști. Că felul reprezentării duce la Rubens, o arată o punere alături a celor două figuri de sfinți de aceeași din biserică iezuiților dela Anvers.

Foto Fischer

Jan G. van Bronckhorst (1603-1661): Femeia și Mijlocitoarea

Pinacoteca e bogată în schimb în reprezentanți buni, și în parte chiar de întâia mână, ai picturii olandeze și flamande de gen, de peisagiu și de natură moartă. Întâlnim aci lucrări însemnate de Teniers și Wouwerman, care apropie de spiritul artei Țării de jos în epoca ei de mare strălucire. Jakob Jordaens, un elev al lui Rubens, ni se desvăluie cu latura cea mai caracteristică în tabloul de o neobișnuit de mare putere „Vara”. Dela Rubens a luat Jordaens dragostea de mișcare puternică plastică a corpurilor, dar a înlocuit lumea de forme eroic-decorativă a maestrului printr'o viață de toate zilele, groasă, reală, dar mereu veselă prin toate simțurile ei.

Din Anton van Dyck, a cărui factură îngrijită și curteană stă în contrastul cel mai tăios cu vânjoșia unui Jordaens, pinacoteca are o foarte frumoasă copie veche după tabloul „Carol I al Angliei și soția lui, Henrieta de Franța”. Tabloul a trecut multă vreme drept original. Astăzi e sigur că e vorba de o copie, dar ea e din punct de vedere artistic atât de desăvârșită încât stă numai cu puțin mai prejos de original.

Deosebit de caracteristic pentru pictura peisagistă a Olandezilor e „Șes olandez” de Philip de Koninck. Izbitoarea adâncime a acestei picturi e un exemplu frumos de înțelegerea spațiului scăpată din lanțuri, proprie artei baroce nordice. Această constatare se potrivește și celor două tablouri mai mici de Wouwerman, „Micul pod de lemn” și „Peisagiu cu cai de povară”. Viața țăranilor olandezi o zugrăvește cu un nesmintit simț al vieții aievea David Teniers, care ca elev al lui Brouwer, și el la rândul-i elev al lui Frans Hals, stă mai aproape de propriu vorbind Olandezii protestanți decât de compatrioții flamanzi catolici. Ambele lucrări ale acestui maestru, „Cârciumă țărănească” și „Consultația medicală” sunt chiar bucăți de cabinet ale picturii de gen. Din aceeași categorie face parte și strălucitul tablou, „Femeia ușoară și mijlocitoarea”

Foto Fischer

Philip de Koninck (1619-1688): Șes olandez

de Jan Gerrits van Bronkhorst. O scenă, așa cum pictorilor olandezi ai timpului le plăcea s'o înfățișeze în cele mai felurite variații, e făcută aici tema unui tablou, care înlănțue pe privitor prin folosirea

în parte, a Olandezului David de Heem și a Flamandului Jan Fyt. Celelalte tablouri din acest des-părțimânt, nu toate din cele mai deosebite, dar nu mai puțin caracteristice, deschid și ele vizitatoru-

lui pinacotecii o privire a-dâncă în ființa artei olandeze din secolul al XVII-lea.

Aceasta e adevărat nu numai în ce privește originalele, dar și când e vorba de numeroasele copii, care în mare parte s'au lucrat chiar în preajma măștrilor. Înșirăm aici trei tablouri, care stau aproape de pictorul țărănilor Adriaen Brouwer, „O convorbire”, „Un țărăn beat” și „Cearta la joc de cărți”. Întâia numită din aceste trei lucrări se poate să fie chiar un original, astăzi negreșit foarte vătămată și de aceea micșorată mult ca valoare. De Adriaen van Ostade, fără îndoială cel mai înzestrat între înfățișătorii vieții sătești și țărănești olandeze, pinacoteca n'are decât trei copii, și anume „Petrecere într'o odaie țărănească”, „Muzicanți într'o odaie țărănească” și „Micul cântăreț din vioară”. Așa cum zugrăvește Ostade

Foto Fischer

Breughel tânărul (1564-1638): Uciderea copiilor din Betleem

meșteșugită a luminii și a culorii. Pinacoteca are și de Harmen Fr. Hals câteva opere mai mici, dintre

șcă”, „Muzicanți într'o odaie țărănească” și „Micul cântăreț din vioară”. Așa cum zugrăvește Ostade

Foto Fischer

Jakob Jordaens (1593-1678): Vara

care trebuie spus un cuvânt în întâiul rând despre „Invățătorul de sat”, vrednic de amintit ca studiu fiziognomic. Însfârșit, să ni se îngăduie să mai atragem luarea aminte asupra vieții moarte, minunate

der Venne, pentru că până acum nu s'a putut identifica numele artistului, care înainte era confundat cu Adriaen van der Venne. Aceste tablouri își iau și ele motivul din viața țărănilor. Unul reprezintă o

țărani, zugrăvește Gerard Ter Borch cam în acelaș timp patricieni și membri ai claselor înalte, viața galantă a curtizanelor de seamă. Din păcate însă pinacoteca n'are de acest pictor foarte interesant din punct de vedere cultural-istoric decât o copie nu prea valoroasă, care reprezintă un crainic și un ofițer. Și așa cum este, tabloul dă de gol dragostea deosebită a maestrului de vestimente bogate și în culori strălucite, de lux burghez și poză măreață. Din punct de vedere al istoriei artei sunt însemnate două tablouri, catalogate sub numele Pseudo van

scenă de bătae între doi bărbați, iar celălalt legenda, folosită și altădată des de pictorii olandezi, a satirului care-și bate joc de țărani. Adriaen van der Venne însuș e vrednic înfățișat printr'un mic tablou plin de un nemaipomenit umor, „Țăranul în capcană”.

Față de bogăția colecției în opere ale pictorilor neerlandezi, secțiile de artă romanică și germană rămân îndărăt. Cu toate acestea se găsesc și aci bucăți răslețe de mare însemnătate artistică și de istoria artei; așa e în secția romanică de amintit înainte de orice o înfățișare a Golgotei, care, cum astăzi se poate afirma cu deplină siguranță, se datorește lui Antonello da Messina. În aceeaș sală se găsește și un Sfânt Ieronim de Lorenzo Lotto, un tablou de un culorit învăpăiat, pe care îl reproducem în culori. De un deosebit farmec e Madona cu Pruncul de un pictor spaniol necunoscut, poate de un elev imediat al lui Murillo. „Logodna Sfintei Caterina” de Tizian a fost mutată, din pricini de siguranță, într'altă sală.

Mica odaie vechiu germanică e stăpânită de tabloul unui pictor necunoscut din secolul al XVI-lea. Pictura, care se pare că s'a aflat mai de mult în stăreția din Cârța, arată în felul caracteristic artei medievale, fazele treptate ale Pămîririi lui Cristos, într'o nevinovată punere alături. În unul și acelaș tablou vedem prin urmare biciuirea, drumul la Golgota și răstignirea. Cea mai vrednică de luare aminte bucată a acestui despărțimânt este însă Madona cu Pruncul de Lucas Cranach bătrânul. Dar și portretul, care arată pe un patrician ales, de Christoph Amberger, alcătuește o podoabă între cele rare ale colecției. Afară de aceste tablouri ar mai trebui amintite două compoziții cu animale de Heinrich Roos, așa numitul Potter german, o

mică bucată din școala lui Lucas Cranach, „Om bătrân și femeie tânără”, apoi câteva lucrări de manierști germani, cari căutau să imite stilul italian Renaștere și Baroc și în sfârșit două picturi țărănești de Martin Dichtl, care izbesc prin realismul simplu.

Celelalte săli cuprind, așa cum s'a amintit la început, parte lucrări ale pictorilor austriaci și sud-germanici din secolul al XVIII-lea, astăzi uitați, parte copii. Afară de ele, se mai găsește o sală închinată Casei Habsburg de Lorena. Aici sunt portretele împăraților austriaci dela Carol al VI-lea până la Franz Iosif I. O sală specială este închinată portretelor familiei Brukenthal. Copiile numeroase, și deseori foarte bune după cei mai de seamă maeștri ai Renașterii italiene au o valoare, care ca ajutor intuitiv pentru școli și studioși, nu trebuie micșorată. Acelaș lucru e adevărat și pentru multe alte tablouri care n'au putut fi înșirate aci.

Ca încheiere amintim și secția de artă săsească ardeleană, care și-a găsit locul în sala pinacotecii cu acelaș nume. Scopul secției acesteia este, înainte de orice, punerea sub ochii vizitatorilor muzeului a creațiilor artiștilor și artistelor naționale. Deoarece mulți din acești pictori aleg motive național săsești, partea amintită a colecției are cu toate acestea și o oarecare valoare etnografică. Reproducem în culori „Impodobirea” unei tinere țărance sase, cu marama de mama ei, de Wellmann, ca și portretele în negru ale revoluționarilor executați în secolul al XVIII-lea, Horia, Cloșca și Crișan, datorite lui J. Martin Stock.

ERWIN REISNER

dela Muzeul Brukenthal

Sibiiu, Sept. 930.

Din limba germană de *Emanoil Bucuța*

Pictor spaniol din sec. XVII: Maria cu Isus Foto Fischer